

УДК 338:439

М. А. Заєць,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та управління
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Французький бульвар 24/26, м. Одеса, 65044, Україна
e-mail: mikolazaec@mail.ru

А. В. Андрейченко,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та управління
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Французький бульвар 24/26, м. Одеса, 65044, Україна
e-mail: avanzando@ukr.net

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА СУСІДСТВА: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В статті розглядаються питання впливу європейської політики сусідства на національну економіку України та сучасний стан міжрегіонального співробітництва. В цьому контексті проаналізовано стан міжнародної торгівлі України та необхідність проведення реформ в провідних галузях щодо підвищення конкурентоздатності національної економіки. Виявлені загрози та переваги зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом.

Ключові слова: Європейська політика сусідства, ВТО, інтеграція, макроекономічна політика.

Участь України в євروهіонах сприяє розширенню взаємовигідного торговельно-економічного співробітництва, дозволяє прикордонним адміністративним одиницям самостійно виходити на європейські структури для отримання технічної та фінансової допомоги для реалізації проєктів транскордонного співробітництва, сприяє міжнародній інтеграції нашої держави.

З урахуванням пріоритетної мети України (зближення стосунків з ЄС та подальший вступ до економічного союзу), конче важливим елементом економічної інтеграції є подальша конвергенція її регіональної політики з метою чіткої ідентифікації місця та ролі вітчизняних регіонів у європейській мегаконтинентальній моделі «Європа регіонів», що передбачає:

- адміністративно-територіальну реформу, що дасть можливість виділити рівні NUTS-2 та NUTS-3 і тим самим визначити тотожність їх європейській регіональній ієрархії;
- імплементацію європейських механізмів та інструментів регіонального розвитку (інвестиційний грант, субсидії, пов'язані з використанням робочої сили, субсидіювання відсоткових ставок);
- розвиток євро регіонального співробітництва;
- активне використання переваг, які надає Україні статус сусідства з Євросоюзом, виходячи з основних напрямів співробітництва, що
- впливають з концепції «Ширша Європа - сусідство» (2003 р.);
- створення належних умов для інноваційного розвитку регіонів;
- співробітництво України та ЄС у межах сьомої рамкової угоди [1].

У цьому контексті важливим є розвиток міжрегіонального співробітництва. В умовах нової геополітичної ситуації влада має запропонувати регіонам нову місію в державі.

Після вступу 1 січня 2007 р. до Європейського Союзу Болгарії та Румунії створюються нові можливості для розвитку АРК, Одеської, Миколаївської та Херсонської областей. Безпосереднє сусідство з країнами ЄС – суходолом чи через море – відкриває зазначеним областям не лише доступ до ринків та фондів ЄС, а й дає можливість перебрати на себе роль «південного вектора» інтеграції України до Євросоюзу. У зв'язку з цим, варто розглянути можливості для створення на території одного (або декількох) цих регіонів зони з європейським економічним правовим режимом, що не лише сприятиме підготовці до вступу в Європейський Союз, а й уможливить завчасне виявлення проблемних аспектів, пов'язаних з адаптацією вітчизняного законодавства до законодавства ЄС.

Наразі зміна інституційних форм транскордонної співпраці здійснюється в руслі появи виражених концептуальних страте-

гій та концепцій розвитку прикордонних регіонів, які з'явилися в процесі адаптації вітчизняних механізмів до практики регіональної політики ЄС. ЄС запропоновано чотири Програми сусідства, в яких бере участь Україна, а також такі інституційні форми співробітництва, як «Інтеррегіо», «Ніредьгазька Ініціатива», «Концепція спільного розвитку прикордонних територій України і Угорщини» і особливо «Стратегія транскордонного співробітництва «Карпати 2004-2011»». Завдяки цим програмам створюються можливість синхронізації регіональних пріоритетів розвитку із загальнонаціональними та загальноєвропейськими. Вже сьогодні зазначені програми реалізуються в прикордонні і є важливими кроками практичного втілення принципів та механізмів транскордонної політики ЄС.

Стратегічною метою України є вступ до ЄС. Цей імператив був зафіксований ще в «Концептуальних засадах» як основне геополітичне завдання нашої держави.

В 1998 р. набула чинності після ратифікації Верховною Радою Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом яка була підписана ще у 1994 р. Ця угода регулює політичні, економічні та культурні відносини між Україною та ЄС. Одним з головних завдань угоди було передбачено сприяння торгівлі та залученню інвестицій, а також розвиток гармонійних економічних відносин між Україною та ЄС.

Економічно-торговельні положення Угоди спираються на принципи режиму найбільшого сприяння і національного режиму. Окремі розділи присвячено питанням торгівлі сталеливарними виробами, умовами заснування та функціонування компаній, наближенню законодавства і захисту прав інтелектуальної власності, а також визначенню інструментів захисту торгівлі [2].

В розділі Угоди про економічне співробітництво наголошується, що його метою є сприяння процесу економічних реформ та відродження і сталого розвитку України. Стверджується, що таке співробітництво сприятиме зміцненню й розвитку економічних зв'язків на благо обох сторін.

Зосереджується увага, зокрема, на промисловій кооперації, заохоченні та захисті інвестицій, державних поставках, зближенні

політики стандартизації в гірничовидобувній та сировинній галузях, науці та техніці, освіті, АПК, енергетиці, цивільній ядерній галузі, галузі охорони довкілля, транспорті, космосі, телекомунікація, фінансових послугах, перешкоді «відмиванню грошей», валютній політиці, регіональному розвитку та в інших галузях.

У 2008 р. дія Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами завершилася. Вона надала певного імпульсу в розвитку економічних відносин між Україною та ЄС. Проте нові реалії у світовій економіці, поглиблення регіональних інтеграційних процесів вимагають розширення й удосконалення взаємовідносин між нашою країною та Європейським Союзом. Ця обставина робить актуальним прийняття нових документів, що сприяли б наближенню України до вступу в ЄС.

У 1998 та 2000 рр. Указами Президента України затверджено Стратегію і Програму інтеграції України в ЄС. У грудні 1999 р. Європейська Рада схвалила Спільну стратегію ЄС щодо України. Спільна стратегія ЄС передбачає підтримку процесу демократичних та економічних перетворень в Україні, вирішення спільних проблем щодо підтримання стабільності та безпеки на Європейському континенті. У вересні 2000 року відбувся Паризький саміт «Україна – ЄС», який засвідчив європейську перспективу України, стратегічний курс на інтеграцію України до ЄС. У 2001 році було прийнято «План дій ЄС у галузі юстиції та внутрішніх справ в Україні». В 2002 р. відбувся у Копенгагені черговий саміт «Україна – ЄС», на якому було визнано прогрес України у виконанні вимог та стандартів ОБСЄ і Ради Європи, у запровадженні економічних реформ, позитивні зрушення в українській економіці. Була підкреслена необхідність розвивати й надалі стратегічне партнерство між Україною та ЄС.

У зв'язку з розширенням у 2004 та 2007 році складу ЄС Україна стала безпосередньо контактувати з ним кордонами, що надало нового аспекту у взаємозв'язках нашої країни з Європейським Союзом. Врахування цієї ситуації знайшло вираження у документі «Європейська політика сусідства», який прийнято в рамках

Угоди «План дій Україна – Європейський Союз». Цей план розрахований на три роки. Він передбачав інтенсифікацію політичних, безпекових, економічних та культурних відносин між сторонами. Згідно з Планом, інтеграція України в Європейський Союз в оглядовому періоді буде здійснена у формі Зони вільної торгівлі ЄС – Україна після вступу України до СОТ. Відзначається, що Європейський Союз визнає європейські прагнення України та вітає її європейський вибір.

Європейська політика сусідства відкриває нові перспективи для партнерства, економічної інтеграції та співробітництва:

- підвищується рівень інтеграції, включно участі України у внутрішньому ринку ЄС;
- розширюється політичне співробітництво;
- збільшується фінансова підтримка України з боку ЄС; через Європейський інвестиційний банк надаватиметься підтримка проектам, що потребують інвестиції в інфраструктуру;
- будуть розширені можливості для участі України в певних програмах ЄС, що сприятиме розвитку культурних, освітніх, технічних, наукових зв'язків, а також співробітництву у сфері охорони довкілля;
- буде надана підтримка в адаптації законодавства України до норм і стандартів ЄС;
- поглибляться торговельні та економічні відносини, особливо після вступу України до СОТ.

План дій Україна – Європейський Союз визначав пріоритети діяльності. Серед них виокремлюються такі :

- зміцнення демократичних основ в Україні, забезпечення свободи засобів масової інформації та свободи слова;
- посилення співробітництва з питань спільної сусідської та регіональної безпеки;
- вступ України до СОТ;
- покращення інвестиційного клімату в Україні шляхом запровадження недискримінаційних, прозорих і передбачуваних умов ведення бізнесу, спрощення адміністративних процедур та боротьби з корупцією;

- зміцнення податкової реформи в Україні;
- спрощення візового режиму між Україною та ЄС;
- поступове наближення законодавства, норм та стандартів України до законодавства, норм та стандартів Європейського Союзу;
- усунення дискримінаційного ставлення до працівників-мігрантів.

План дій конкретизував заходи щодо співробітництва між Україною та ЄС по окремим напрямкам та галузях. Особливе значення приділяється взаємозв'язкам в економічній сфері.

Умовою інтеграції України до ЄС визначався подальший прогрес у створенні повністю функціонуючої ринкової економіки, включаючи ціноутворення, контроль за державною допомогою, законодавче середовище, яке забезпечує чесну конкуренцію між суб'єктами господарювання.

В галузі макроекономічної політики відзначалася необхідність посилити незалежність Національного банку України, а також зміцнити стабільність фіскальної системи, в тому числі шляхом проведення податкової реформи та реалізації заходів у пенсійній системі. Наголошується на необхідності зменшення участі держави у ціноутворенні з метою запобігання погіршення умов торгівлі та функціонування економіки.

Вважалося за необхідне покращити умови для іноземних інвесторів; зокрема, рекомендується скасувати існуючі обмеження, закріплені Земельним кодексом України, на володіння земельними ділянками несільськогосподарського призначення українськими юридичними особами із часткою іноземного капіталу, включаючи ті, в яких іноземний капітал становить 100%.

В соціальній сфері наголос робиться на зменшення бідності та збільшення зайнятості. Необхідно посилити соціальну інтеграцію, включаючи стабільну систему освіти, охорони здоров'я, інших соціальних послуг.

Важливою метою українського уряду повинна стати розробка державної стратегії сталого розвитку.

Значна увага у Плані дій приділялася торгівлі й реформі ринкових відносин. Згідно з Планом, поступово будуть скасовані усі

експортні та імпорتنі обмеження. Буде здійснено поступове скасування експортного мита на брутто чорних металів відповідно до двосторонньої угоди між Україною та ЄС. Необхідно здійснити митну реформу з метою спрощення проходження товарів через митницю й усунення бюрократичних перепон. Поступово будуть усунені кількісні обмеження імпорту, його ліцензування.

План дій передбачає створення сприятливих умов для руху капіталу. При заснуванні компаній необхідно забезпечити повне дотримання режиму найбільшого сприяння та національного режиму. Дискримінаційні заходи, що впливають на діяльність компаній ЄС та України, мають бути скасовані. Дочірні компанії або філії ЄС, а також України, мають діяти в умовах, не менш сприятливих, ніж ті, в яких діють національні компанії. Поступово скасовуються обмеження щодо заснування компаній.

План дій декларує необхідність забезпечення вільного руху капіталу, пов'язаного з прямими та іншими інвестиціями, гарантування захисту іноземних інвестицій, а також ліквідації або репатріації капіталовкладень або прибутку з них.

У сфері транспорту вважалось за необхідне розробка й впровадження національної транспортної стратегії, яка б включала розвиток національної транспортної інфраструктури. Передбачається продовження участі у спільному розвитку транс'європейських коридорів, а також у програмі ТРАСЕКА. Буде розвиватися співробітництво у сфері супутникової навігації. Учасники Плану дій візьмуть активну участь у сприянні розвитку Дунаю з метою повного використання його потенціалу як однієї з головних складових європейського внутрішнього водного транспорту.

В галузі енергетики передбачалось затвердження спільної енергетичної політики України та ЄС. Розглядається можливість участі України в Європейській енергетичній програмі. Вважається за доцільне диверсифікувати постачання нафти й газу в Україну; в цьому відношенні приділяється увага нафтопроводу Одеса-Броди-Польща. Важливе значення має впровадження реструктуризації українських вугільних шахт, безпеці їх експлуатації.

План дій передбачав також заходи щодо охорони навколишнього середовища. Зокрема, йдеться про впровадження положення

Киотського протоколу та Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату, а також про активізацію участі України у робочій групі Дунай - Чорне море.

Особливого значення надавалося співробітництву у сфері науки, технологій та освіти. Передусім вважається за необхідне зміцнити людський, матеріальний та інституціональний потенціал України з метою покращення можливостей фізичних та юридичних осіб, задіяних у науково-технічній та інноваційних сферах. Передбачається обмін науковим персоналом в рамках спільних проектів та сприяння участі українських науковців у міжнародних конференціях та форумах.

Реформування освіти в Україні буде здійснюватися у напрямку наближення до європейських стандартів у рамках Болонського процесу. Будуть розширені молодіжні обміни та співробітництво у сфері неформальної освіти молоді, посиляться міжкультурний діалог через програму «Молодь» (YOUTH).

В Плані дій звертається увага на розширення контактів та співробітництва на транскордонному та регіональному рівнях з сусідніми новими державами членами ЄС. Вважається за необхідне забезпечити підтримку регіонів у підготовці та впровадженні «Програми сусідства» за участю України.

Основна ідея Європейської політики сусідства полягає в тому, що такі держави, як Україна, які поки ще не мають найближчої перспективи членства в ЄС, але мають спільний з ЄС кордон, стануть частиною простору процвітання та «кола друзів», з якими ЄС тісно співпрацює. Україні та іншим сусіднім країнам буде запропоновано перспективу поступової інтеграції у внутрішній ринок ЄС паралельно з подальшою торговельною лібералізацією [2]. В грудні 2005 р. Європейський Союз визнав ринковий статус української економіки.

Вступ до Європейського Союзу, як вже зазначалося, найголовнішою метою, визначальним вектором стратегічної політики України. Дата вступу нашої країни до ЄС поки що не визначена; Україна у відносинах з цією організацією має поки що статус «сусідства». Звісно, що такий статус не зовсім відповідає устремлін-

ням України на шляху інтеграції у європейське співтовариство; українська громадськість сподівалася на здобуття статусу асоційованого члена Європейського Союзу. Очевидно, що нашій країні належить ще пройти певний період подальшого реформування економіки, підвищення її макроекономічних показників, щоб увійти до європейської спільноти на рівних. У вересні 2008 р. на саміті «Україна - ЄС» вже була досягнута принципова домовленість про надання Україні статусу асоційованого члена в 2009 році, але, як вже відомо, ця подія була відсунута на пізніший строк.

Ще Угодою про партнерство та співробітництво була передбачена можливість створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. В 2005-2006 роках ця перспектива розглядалася сторонами в практичній площині. Було визначено, що для майбутньої угоди слід обрати варіант поглибленої угоди про вільну торгівлю. Така угода може бути підписана після вступу України до СОТ. Тепер, коли Україна є членом СОТ, перешкод для створення зони вільної торгівлі немає.

З 2010 року процес взаємовідносин між нашою країною і ЄС активізувався в напрямку реалізації конкретних домовленостей. На саміті Україна – ЄС в листопаді 2010 р. було прийнято принципове рішення про надання Україні з боку ЄС безвізового режиму в 2011 році, але поки що це рішення ще не реалізовано. В конкретну площину лягла домовленість про утворення зони вільної торгівлі між нашою країною та Європейським Союзом з перспективою надання Україні статусу асоційованого члена ЄС.

За оцінками експертів, формування зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом матиме для нашої країни неабиякі позитивні наслідки, хоч виникнуть і деякі проблеми [3, с. 54]. Позитивний вплив позначиться у таких сферах:

- поліпшення доступу до ринків ЄС стимулюватиме нарощення виробництва української економіки і ВВП України зростатиме;
- уповільниться зростання індексу споживчих цін через посилення конкуренції з боку іноземних товарів;
- курс гривні стане гнучкішим, утворяться умови до режиму вільно конвертованої гривні;

– зниження торговельних бар'єрів стимулюватиме збільшення руху товарів між країнами в обох напрямках.

Проблеми: ризик збанкрутування неконкурентоспроможних вітчизняних фірм з відповідним скороченням робочих місць; ліквідація імпорتنих тарифів зменшить доходи до бюджету; розробка й впровадження нових стандартів і правил походження товарів потребують підвищення державних витрат.

Проте, ці проблеми не є такими, що їх не можна подолати. Крім того, зростання конкуренції європейських фірм на українському ринку буде стимулювати процес технологічної перебудови вітчизняних підприємств і підвищення їх конкурентоспроможності.

Перешкодою вступу України до Європейського Союзу є те, що по деяким важливим параметрам вона до цього ще не готова. Її економіка значно поступається за низкою показників більшості країн ЄС. Наприклад, за душовим показником ВВП України вдвічі поступається Румунії, яка має найнижчий показник в ЄС. Керівники Європейського Союзу, політики і бізнесмени побоюються корупції, яка ще не подолана в нашій країні. Часто змінюється законодавство в економічній сфері, що відлякує інвесторів. Технологічна база промисловості застаріла, транспортна інфраструктура значно поступається європейській. Те ж саме стосується продуктивності праці. Коли ці проблеми вдасться подолати, Україна вступить до Європейського Союзу як достойна держава на рівних правах.

Підводячи підсумок, можна зазначити, що Україна прагне до активної участі як у глобальних, так і в регіональних організаціях. Реальний внесок, який надає своєю діяльністю Україна в міжнародні організації, підвищує її авторитет у світової спільноти. Важливо використати міжнародне співробітництво з максимальною користю для економіки України, тому участь у міжнародних інститутах сприяє вирішенню цього завдання.

Міжнародна політика України повинна відповідати викликам сьогодення, умовам сучасних вимірів. Процес глобалізації економічних відносин, що безперервно поглиблюється й поширюється, об'єктивно сприяє активному залученню України в систему між-

народних економічних відносин, все чіткіше визначаючи інтеграційні вектори нашої країни.

Список використаної літератури

1. Регіональна політика та розвиток місцевого самоврядування. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/DOPOVID07/Dopovid-Rozd-6.pdf> (дата 05.03.16). – Назва з екрану.
2. Представництво Європейської Комісії в Україні (EC Delegation to Ukraine). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.delukr.ec.europa.eu> (дата 02.03.16). – Назва з екрану.
3. Оцінка наслідків угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС. Міжнародний центр перспективних досліджень. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wto.in.ua/files/content/articles/fta_eu_impact.pdf (дата 03.04.16). – Назва з екрану.

Стаття надійшла 14.04.2016 р.

Н. А. Заець,

кандидат економічних наук, доцент,

кафедри економіки та управління

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Французький бульвар 24/26, г. Одеса, 65044, Україна

e-mail: mikolazaec@mail.ru

А. В. Андрейченко,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки та управління

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Французький бульвар 24/26, г. Одеса, 65044, Україна

e-mail: avanzando@ukr.net

ЕВРОПЕЙСКАЯ ПОЛИТИКА СОСЕДСТВА: ВЫЗОВЫ И УГРОЗЫ ДЛЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы влияния европейской политики соседства на национальную экономику Украины и современное состояние межрегионального сотрудничества. В этом контексте проанализировано состояние международной торговли Украины и необходимости проведения реформ в ведущих отраслях по повышению конкурентоспособности национальной экономики. Обнаруженные угрозы и преимущества зоны свободной торговли между Украиной и Европейским Союзом.

Ключевые слова: Европейская политика соседства, ВТО, интеграция, макроэкономическая политика.

M. A. Zaec,

PhD in Economics,

Associate Professor of Economics and Management Department

of Odesa I. I. Mechnikov National University

24/26, Frantsuzkiy av., Odesa, 65044, Ukraine

e-mail: mikolazaec@mail.ru

A. V. Andreichenko,

PhD in Economics,

Associate Professor of Economics and Management Department

of Odesa I. I. Mechnikov National University

24/26, Frantsuzkiy av., Odesa, 65044, Ukraine

e-mail: avanzando@ukr.net

EUROPEAN NEIGHBOURHOOD POLICY: CHALLENGES AND THREATS TO THE NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

Summary

The article deals with the impact of the European Neighbourhood Policy on the Ukrainian economy and the current state of inter-regional cooperation. In this context, Foreign trade of Ukraine and the necessity of reforms in major sectors of national economy for improvement of its competitiveness were analyzed. Risks and benefits of the free-trade zone between the European Union and Ukraine were identified.

Keywords: European Neighbourhood Policy, WTO, integration, macro-economic policy.

References

1. Regionalna politika ta rozvitok mistseвого samovryaduvannya [Regional policy and development of local government]. Retrieved from <http://old.niss.gov.ua/book/DOPOVID07/Dopovid-Rozd-6.pdf> [in Ukrainian].
2. Predstavnitstvo Evropeyskoyi Komisiyi v Ukrayini [EC Delegation to Ukraine]. Retrieved from <http://www.delukr.ec.europa.eu> [in Ukrainian].
3. Otsinka naslidkiv ugodi pro vilnu torgivlyu mizh Ukrainoyu ta ES. Mizhnarodniy tsentr perspektivnih doslidzhen [impact assessment of the EU-Ukraine Free Trade Agreement. ICPS]. Retrieved from http://wto.in.ua/files/content/articles/fta_eu_impact.pdf [in Ukrainian].